

ВЕЛИЗАР ВЕЛКОВ

ПРЕДГОВОР

chitanka.info

Една от най-забележителните и все още не напълно разкрита цивилизация на нашата планета е критската. Това е културата на остров Крит, културата на бронза, разцъфтяла през III и първата половина на II хилядолетие пр.н.е. и създавала неповторими творби на архитектурата и живописата. Няма век, откакто английски археолози начело със сър Артър Еванс разкриха в Кносос, Фестос, Малия и Агия Триада паметници, които превърнаха третото и второто хилядолетие пр.н.е. в най-старата история на Егейския свят, в люлка на европейската цивилизация. Археолозите откриха немалко писмени паметници, написани с т.нар. линейно писмо А, което още не е заговорило напълно пред съвременните учени. Това, което историците и археолозите научиха за тази цивилизация, бе извлечено от анализа на откритите паметници на архитектурата, изкуството и бита, съчетан с късни сведения у гръцки историци и с прочутите старогръцки легенди за Тезей и Ариадна, за Минос, лабиринта и Минотавъра. Столетия по-късно блясъкът на тази цивилизация е намерил отражение в най-ранния писмен паметник от старогръцката, респ. европейската литература, в няколко стиха на Омировата „Одисея“ (XIX, ст. 172 и сл.)

„Крит е далечна земя сред море винобагро. Красив е и плодороден, вълните го плискат отвсякъде. В него хората са многобройни, а деветдесет — градовете.

Смес от различни езици се чува. Тук племе ахейци, етеокрити там горди живеят, оттатък кидонци, три колена все дарийци и племе свещено пеласги.“

(прев. Г. Батаклиев)

Днес съвременната наука знае доста много за хронологическия обхват на критската история, за нейните най-ранни периоди и за загиването на критската цивилизация през втората половина на II хилядолетие, за икономиката и социалните отношения, за всекидневния бит на населението, за изкуството и религията, за изключителния лукс и богатства на критската аристокрация. Благодарение на успехите в разчитането на линейното А и Б писмо

могат да се прочетат и някои текстове, въпреки че тук трудностите засега са най-големи и все още голяма част от запазените критски писмени паметници не могат да се дешифрират.

Книгата на Х. Л. Мелерш „Минойският Крит“ разказва именно за тази, както я нарича той, „почти забравена цивилизация“, но цивилизация несравнима със своите постижения за своето време. Авторът, проучвайки добре всички изследвания, е съумял да даде вярна картина особено на критското изкуство и религия, на живота на критяните, на постиженията в морското дело на тези най-ранни европейски мореплаватели, господствали в Средиземноморието цели векове.

Ние не можем да се съгласим с твърдението на Мелерш, че социалните отношения през периода на разцвет на критската държава и общество са „феодални“, но не може да не се отбележи вярната картина, която той дава на социалните противоречия между критското селячество и прочутата по своите богатства критска аристокрация. Книгата отразява съвременното състояние на нашите познания за Крит и добре въвежда в нерешените проблеми на изследванията върху критското минало.

Някои нови находки, направени в този район на Средиземноморието след публикуването на настоящата книга, потвърждават заключенията на учените и разширяват още повече нашите познания за II хилядолетие пр.н.е. Това са резултатите от големите разкопки на остров Тера (Санторин), разположен на около 120 км от Крит, част от някогашните критски владения. Едно страшно земетресение към 1500 г. пр.н.е. унищожило града на острова. Оцелялото било затрупано с вулканична прах. Благодарение на разкопките, проведени под ръководството на вече починалия на самия обект гръцки учен акад. Спиридон Маринатос, за чиито успехи при проучването на Крит се говори в настоящата книга, днес ние можем да видим онова, което е запазено — в този град, цъфтял през първата половина на II хилядолетие, т.е. съвременен на Кносос и Фестос, е живяло население, което се изчислява на около 30–35 000 души. Битът на жителите му е бил много тясно свързан с морето, както се вижда от запазените изображения на кораби и рибари. Разкрити са цели квартали, където се очертават двуетажни къщи, чиито стени, врати и прозорци са добре запазени. Очертават се и улиците и малки площади.

Открити са много, и то добре запазени керамични съдове, разкопани са складове за хранителни продукти и занаятчийски работилници. По стените на някои помещения са се съхранили великолепни цветни стенописи, изпълнени реалистично, с много вярно чувство за заобикалящата действителност: пролетни пейзажи, състезания на боксьори, рибар, връщане от някаква отвъдморска експедиция, различни животни и птици, ловни сцени и пр. В една къща са открити данни за дневната дажба на едно лице, заето в трудовия процес, данни, които отговарят на писмените сведения от някои разчетени вече микенски плочки (от по-късната епоха, от XII век), блестящо доказателство за правилната дешифровка на линейното писмо. Открит бил и надпис, в който по мнението на акад. Спиридон Маринатос се споменава за пръв път името на прочутата от митологията Ариадна, дъщеря на цар Минос.

Тези находки допълниха това, което знаем за Крит и неговата култура, и разшириха изключително много нашите познания и представи за бита на критското население. Сега вече с още по-голямо основание се заговори, че легендата за богатата и щастлива страна Атлантида има вероятно своите далечни корени в тази богата, но трагично загинала цивилизация.

Авторът с голяма прецизност е дал основната историческа и археологическа литература за Крит, която е дело на гръцки и английски учени. Отбелязва и основното съчинение на Вентрис и Чадуик за разчитането на минойската писменост. За нашия читател обаче е важно да добавим, че един от големите учени, който има значителни приноси в дешифрирането на редица знаци от линейното критско писмо, е българският академик Владимир Георгиев, за когото Мелерш не споменава нищо. Акад. Георгиев в няколко свои труда се занимава с проблемите на линейното А писмо, а един от големите му успехи е неговият опит да разчете прочутия диск от Фестос, значението на който паметник е отбелязано в книгата.

За българския читател книгата на Мелерш има и друго познавателно значение, защото разглежда един от центровете на културата в Югоизточна Европа през III — II хилядолетие, време, когато българските земи са били друго средище на тогавашната цивилизация. В някои отношения разцветът на тази култура у нас предхожда с около две хилядолетия разцвета на критската. От особено

значение е разкриването от българските археолози-праисторици на т.нар. халколитна (меднокаменна) епоха: открити са многобройни селища, създадени очевидно по предварителен план, много богати погребения, съдържащи стотици изработени твърде изкусно златни предмети, няколко жезли — символи на власт, великолепно изработена многоцветна керамика. Всички тези находки предстоят тепърва да бъдат проучвани и изследвани. Открити са богати, продължително време експлоатирани медни рудници (край Стара Загора), които очертават този район като един от най-големите производители на мед в Югоизточна Европа. Може би един ден ще се окаже, че част от добиваната тук мед е била закупувана и доставяна в Крит?

Проф. Велизар Велков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.